

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Positiv svenskhet!

Weckman, Anton; Wickström, Mats

Published in:
Historisk tidskrift för Finland

Published: 01/01/2020

Document Version
Final published version

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Weckman, A., & Wickström, M. (2020). Positiv svenskhet! Den svenskspråkiga nationalsocialismen i Finland och språkfrågan, 1936–1944. *Historisk tidskrift för Finland*, 105(1), 36-64. <https://journal.fi/htf/article/view/97196>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Positiv svenskhet!

Den svenskspråkiga nationalsocialismen i Finland och språkfrågan, 1936–1944

Nationalsocialismen, såsom den formulerades i Tyskland, strävade efter folkgemenskap: *Volksgemeinschaft*. Enligt den tyska nationalsocialismen bestämdes varje individs identitet av dennes etniska och/eller rasmässiga folktillhörighet. Det kapitalistiska systemets klass- och grupp motsättningar skulle enligt de tyska nationalsocialisterna kullkastas och ersättas av en ny korporativ samhällsform som förenade alla sanna tyskar i harmonisk samhörighet. Det tyska nazistpartiet NSDAP:s (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*) 25-punktsprogram proklamerade bland annat att tysk rastillhörighet var en förutsättning för tyskt medborgskap och att judar inte tillhörde den tyska rasen.¹ Historikern Norbert Götz konstaterar att folkgemenskap var ett nyckelbegrepp i nationalsocialismen och ”allestädes närvarande i Nazityskland”.²

Som politisk rörelse och ideologi var nationalsocialismen i första hand ett tyskt fenomen. Den nationalsocialistiska folkgemenskapens folk var det tyska folket eller nationen/rasen. Detta folk skulle förenas i ett etniskt enhetligt tyskt rike där det ej fanns plats för exempelvis personer som kategoriserades som judar. Nationalsocialismens tysk-nationalistiska karaktär förhindrade dock inte att det uppstod nazistiska grupperingar och partier även i länder som i stort sett saknade

Uppsatsen har tillkommit med stöd från Oskar Öflunds Stiftelse.

1. Stanley G. Payne, *A History of Fascism, 1914–1945* (Madison 1995), s. 150–154; Jouko Jokisalo, *Kansallissocialismin ideologia* (Kuopio 1995), s. 49–50.
2. Norbert Götz, ’Hansson och Hitler. En begreppshistorisk släktforskning’, *Historisk Tidskrift för Finland* 87 (2002:2), s. 255.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

så kallade folktyskar (enligt nationalsocialistisk doktrin personer av tysk härkomst utan tyskt medborgarskap bosatta utanför det tyska riket), exempelvis i Finland. I den officiellt finsk- och svenskspråkiga republiken Finland, där bland annat den svenskspråkiga minoritetens främsta politiska företrädare gjorde gällande att landet bestod av två nationaliteter, var förutsättningarna för folkgemenskap annorlunda. De finländska nationalsocialister som strävade efter folkgemenskap stod på grund av den under mellankrigstiden inflammerade språk- eller nationalitetsfrågan i Finland inför ett ideologiskt och politiskt problem.

Särskilt utmanande var språkfrågan för de svenskspråkiga nationalsocialister som från och med andra hälften av 1930-talet samlades kring tidskriften *För Frihet och Rätt* för att propagera för nationalsocialism på svenska. Detta kotteri konstituerade sig hösten 1940 som Samfundet Folkgemenskap r.f., Finlands första svenskspråkiga nationalsocialistiska organisation. Veterligen är Samfundet Folkgemenskap den enda sammanslutningen av sitt slag i Finlands historia. Den svenskspråkiga nationalsocialismen i Finland har historievetenskaplig relevans som ett fall av icke-tysk minoritetsnationalism i en flerspråkig eller mångnationell stat. Genom att studera de svenskspråkiga nationalsocialisternas positionering och argumentering i den finländska språkfrågan blottläggs inte endast en del av den finländska högerextremismens historia, utan även ett stycke allmäneuropeisk idéhistoria och politisk historia rörande nationalsocialism i en flerspråkig eller mångnationell kontext.³ Samtidigt avlägger uppsatsen också ett bidrag till det svenska i Finlands historia, särskilt som den utreder hur svenskspråkiga nationalsocialister försökte begripliggöra och politiskt förhålla sig till just det svenska i Finland. Uppsatsen bygger på Anton Weckmans opublicerade biämneshandling i nordisk historia vid Åbo Akademi.⁴

Åren 1930 till 1944, i synnerhet tiden 1939–1944, hör till de mest utforskade i Finlands historia. Den finländska nationalsocialismen, för att inte tala om finländsk nationalsocialism på svenska, har däremot inte rönt ett lika stort forskningsintresse som nationalsocialis-

-
3. Payne, *A History of Fascism*, s. 290–354; Daniel Leach, 'A sense of Nordism': The impact of Germanic assistance upon the militant interwar Breton nationalist movement', *European Review of History. Revue européenne d'histoire* 17 (2010:4), s. 629–646.
 4. Anton Weckman, 'Positiv svenskhet': svenskspråkigt, nationalsocialistiskt perspektiv på språkfrågan i Finland 1936–1943, opubl. biämneshandling, Åbo Akademi 2018.

men i Sverige, Danmark och Norge väckt i respektive land. Den mest betydelsefulla studien över nationalsocialism i Finland är historikern Henrik Ekbergs standardverk *Führerns trogna följeslagare. Den finländska nazismen 1932–1944* (1991).⁵ Ekberg klarlägger de finländska nationalsocialistiska rörelsernas framväxt och utveckling och placerar dem i sitt ideologiska och internationella sammanhang. Det dröjde fram till 2016 innan Ekbergs forskning fick en fortsättning i form av historikerna Oula Silvennoinens, Marko Tikkas och Aapo Roselius bok *Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airuet*, i vilken de finländska nationalsocialisternas organisationshistoria ägnas ett kapitel och de svenskspråkiga nationalsocialisterna i kretsen kring *För Frihet och Rätt* ett underkapitel.⁶ Detta underkapitel utgår dock i stort sett från Ekbergs tidigare forskning och återger även hans slutsatser. Året därpå publicerade historikern Nicolas von Kraemer en vetenskaplig uppsats om de finländska nationalsocialisternas samhällsvisioner.⁷

Frågan om hur de svenskspråkiga nationalsocialisterna förhöll sig till språkfrågan i *För Frihet och Rätt* behandlas kortfattat av Ekberg utgående från tidskriftens tredje och fjärde nummer, vilka bägge fokuserade på frågan. Ekberg noterar att tidskriftens huvudredaktör Hjalmar von Bonsdorff i nummer 1936:4 pläderade för att finskan skulle bli riksspråk och att tidskriften även i övrigt framförde ståndpunkter som bland annat *Vasabladet* karakteriserade som ”Äktfinskhet på svenska”.⁸ Läsaren får lätt intrycket att de svenskspråkiga nationalsocialisterna inte endast ställde sig bakom de äktfinska förfinskningskraven utan att de också konsekvent och entydigt propagerade för denna lösning så länge de var aktiva. I varje fall är det den slutsats som Silvennoinen, Tikka och Roselius drar när de diskuterar denna svenskspråkiga falang inom den finländska fascismen under den *Vasabladet*-inspirerade rubriken ”Aitosuomalaisuutta ruotsiksi!”⁹

5. Henrik Ekberg, *Führerns trogna följeslagare. Den finländska nazismen 1932–1944* (Helsingfors 1991).

6. Oula Silvennoinen, Marko Tikka & Aapo Roselius, *Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airuet* (Helsinki 2016).

7. Nicolas von Kraemer, ”Inte bygger man ett hus genom stridigheter’ – Nationalsocialism på finsk mark”, Anna Biström & Jennica Thylin-Klaus (red.), *Historiska och litteraturhistoriska studier* 92, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 814 (Helsingfors 2017), s. 211–235.

8. Ekberg, *Führerns trogna följeslagare*, s. 102.

9. Silvennoinen, Tikka & Roselius, *Suomalaiset fasistit*, s. 352–355.

Nicolas von Kraemer tangerar delvis språkfrågan i sin uppsats om de finländska nationalsocialisternas ideologi. von Kraemer menar att det helt enkelt inte var förnuftigt för de finländska nationalsocialisterna att göra något större nummer av varken ras- eller språkfrågan eftersom deras högsta ambition var att ena nationen. Frågornas laddade karaktär kunde i värsta fall ha förorsakat splittring.¹⁰ Detta stämmer sannolikt för det huvudsakligen finskspråkiga källmaterial von Kraemer använt sig av, men som vi visar i föreliggande uppsats ventilerades språkfrågan flitigt i *För Frihet och Rätt* med budskap som var mer varierande än vad Ekberg (och i förlängningen Silvennoinen, Tikka och Roselius) samt von Kraemer gjort gällande.

Källmaterialet vi huvudsakligen använder oss av är samtliga 78 nummer av *För Frihet och Rätt: tidskrift för nationell och social upplysning* (1936–1939) och *För Frihet och Rätt – organ för Samfundet Folkgemenskap r.f.* (1942–1944). Tidskriften grundades i början av mars 1936 i Helsingfors av ett trettiotal svenskspråkiga medlemmar i den tvåspråkiga nationalsocialistiska organisationen Finlands Folkorganisation (Suomen Kansan Järjestö).¹¹ Tidskriften upphörde att utkomma 1939 för att sedan återupplivas som officiell tidskrift för den nationalsocialistiska och svenskspråkiga föreningen Samfundet Folkgemenskap våren 1942. Källmaterialet analyseras utgående från den så kallade Cambridge-skolans idé- och begreppshistoriska teori och metod, vars utgångspunkt är att idéhistorisk forskning bör fokusera på argument i användning snarare än på relationerna mellan abstrakta idéer och teorier.¹² Utifrån Cambridge-skolans förgrundsgestalt Quentin Skinners metodologiska och teoretiska riktlinjer tolkar vi vårt källmaterial med fokus på upphovsmännens intentioner och retoriska manövrar i syfte att förstå vad de gjorde genom sina inlägg i den så kallade språkfrågan.¹³ Vi betraktar alltså författarna av texterna i *För Frihet och Rätt* som aktörer i en samtida debatt och ställer följande huvudfråga: hur förhöll sig Finlands svenska nationalsocialister till språkfrågan från år 1936 till år 1944, utgående från deras argumentation i tidskriften *För Frihet och Rätt*?

10. von Kraemer, 'Inte bygger man ett hus genom stridigheter', s. 231.

11. Ekberg, *Führerns trogna följeslagare*, s. 101.

12. Quentin Skinner, *Visions of Politics. Vol. 1 Regarding Method* (Cambridge 2002), s. 86.

13. *Ibid.*, s. 82.

Den oundvikliga språkfrågans nationalsocialistiska praktik och teori

Den 10 mars år 1936 publiceras det första numret av den svenskspråkiga nationalsocialistiska tidskriften *För Frihet och Rätt*. Språkfrågan lyser med sin frånvaro i de två första numren, vilket överensstämmer med von Kraemers tes om att nationalsocialisterna ville undvika den. Oberoende av om de svenskspråkiga nationalsocialisterna som gav ut *För Frihet och Rätt* ville det eller ej var de dock tvungna att ta sig an språkfrågan eftersom det politiska samtalet på svenska i Finland vid den här tiden präglades av den svenska minoritetens stundtals spända förhållande till den finska majoriteten. Eftersom de svenskspråkiga nationalsocialisterna strävade efter legitimitet för sitt revolutionära projekt bland svenskspråkiga finländare var de svenskspråkiga nationalsocialisterna tvungna att ta ställning till det svenska fältets centrala fråga. Som Skinner påpekar måste en revolutionär som gör anspråk på legitimitet marschera baklänges in i striden, det vill säga ta avstamp i etablerade politiska och moraliska konventioner i sitt försök att omstörta desamma.¹⁴ I fallet *För Frihet och Rätt* verkar det dessutom som om läsarna efterfrågade svar i språkfrågan. I varje fall angav redaktionen förfrågningar från flera håll som skäl till att tidskriftens tredje nummer, titulerat ”*Specialnummer: SPRÅKFRÅGAN*”, till fullo tillägnades temat. Så även om de nationalsocialistiska aktivisterna kring *För Frihet och Rätt* avsåg att kringgå språkfrågan i sitt försök att övertyga svenskspråkiga finländare om storheten i sin ideologi krävde målgruppen ett ställningstagande. De svenskspråkiga nationalsocialisterna var kanske inte intresserade av språkfrågan, men språkfrågan var intresserad av dem.

I specialnumrets ledande artikel drog den dåvarande huvudredaktören Hjalmar von Bonsdorff upp tidskriftens linje i frågan genom att inledningsvis slå fast att medlemmarna av Finlands folk ”blandat blod med varandra” under tusen år av gemensam historia. Därefter skrev han ner modersmålets egenvärde:

Förvisso är modersmålet någonting dyrbart, väl värt att omsorgsfullt vårdas och äras. Dock finnas ting av ännu högre värde: religionen, fosterlandet och den fädernesärvda kulturen. Ett språk är sist och slutligen ingenting annat än ett redskap, ett uttryck för tanken. Det är tanken som är det centrala, icke språket, på vilket den framföres.¹⁵

14. Ibid., s. 150.

15. Hjalmar von Bonsdorff, 'Fäderneslandet och modersmålet', *För Frihet och Rätt* 1936:3, s. 1.

Med tanke på att språket främst var ett instrument var det enligt von Bonsdorff synnerligen sorgligt att det i Finland politiserats och gett upphov till en ”uppslukande” språkstrid. Han menade att det var ett felslut att som i Finland dra likhetstecken mellan språk och nationalitet och lyfte fram amerikanerna som exempel på att språk inte bestämde nationalitet: ”en amerikanare är icke en engelsman”. von Bonsdorff klandrade såväl svensk- som finskspråkiga ”ytterlighetsmän” för en agitation som var både oförnuftig och ofosterländsk. Enligt von Bonsdorff var frågan om vilket språk som användes för förvaltningen av staten av mycket mindre betydelse än modersmålets roll för individen. von Bonsdorff menade att modersmålets betydelse låg i det sakförhållande att varje individ nådde bästa möjliga resultat i sitt arbete då denne fick verka på sitt eget språk. Detta exemplifierade han med Runebergs respektive Kivis diktning. von Bonsdorff ansåg även att ”ju högre varje enskild individ når, desto större och rikare blir även hans land, hans folkgemenskap”. Följden av språkligt förtryck var därmed att det förutom att skada den förtryckta också i ännu högre grad slog tillbaka mot förtryckaren själv.¹⁶

Skulden till språkstriden lade von Bonsdorff på den så kallade äktfinska rörelsen och den svenskfientliga mentalitet som bidragit till att de svensktalande slutit ”sig i sitt språkliga skal”. Trots att von Bonsdorff skyllde den svenska språkmuren på äktfinskt förtryck utmynnade hans resonemang i en uppfordran till de svenskspråkiga att överge sina svenska skansar. De rådande förhållandena, vilka von Bonsdorff inte närmare specificerade men med vilket han sannolikt avsåg behovet av nationell enighet i ljuset av den inflammerade språkkonflikten vid Helsingfors universitet och det alltmer spända politiska läget i Europa¹⁷, krävde att varje svensktalande i Finland måste besvara följande avgörande frågor:

Ställer Du fosterlandet eller språket i främsta rummet? Är ock Du redo till offer, eller tänker du blott på Din egen välfärd och bekvämlighet?¹⁸

Om svaret på den sista frågan var jakande innebar det enligt von Bonsdorff att den svenskspråkiga ställt sig utanför den så kallade folk-

16. Ibid.

17. I början av mars 1936 bröt Nazityskland mot Versaillesfreden genom att ockupera Rhenlandet.

18. von Bonsdorff, 'Fäderneslandet och modersmålet', s. 1. Spärrning i originalet.

gemenskapen och därmed borde ”behandlas som den Du är, d.v.s. en främling i detta land”. Trots att von Bonsdorff slagit fast modersmålets vikt för såväl den enskilda språkbrukaren som fosterlandet landade han i en entydig lösning på språkfrågan: de svenskspråkiga måste degradera sitt språk till förmån för fosterlandet. Samtidigt uppmanade von Bonsdorff de svenskspråkiga som gjorde det rätta valet att utrensa de ”ofosterländska” från ”våra [svenska] led” så att de inte skulle ”besudla oss alla” i de finskspråkigas ögon. von Bonsdorff avslutade sin ledare med att citera Runeberg för att genom dennes diktning poetiskt sammanfatta de svenskspråkiga nationalsocialisternas position gällande folkgemenskapens primat: ”Och fördes vi att bo i glans bland guld-moln i det blå, och blev vårt liv en stjärnedans, där tår ej göts, där suck ej fanns, till detta arma land ändå vår längtan skulle stå.”¹⁹

Den tyska förlagan för nyckelbegreppet folkgemenskap, *Volkgemeinschaft*, avsåg det rasrena, organiska och harmoniska tyska samhälle som nationalsocialisterna ville upprätta. *Volkgemeinschaft* vållade dock svårigheter för de finländska nationalsocialisterna eftersom det inbegrep raslig och kulturell, inklusive språklig, enhet. von Kraemer har framhållit att det inte låg i de finländska nationalsocialisternas intresse att lyfta fram varken ras- eller språkfrågor eftersom dessa kunde verka splittrande i det tvåspråkiga Finland, där en del svenskspråkiga sedan 1800-talet dessutom anfört att den svenska minoriteten var av en högre ras än den finska majoriteten.²⁰ von Kraemer har onekligen rätt i att de finländska nationalsocialisterna i allmänhet undvek att lägga tonvikt på ras- och språkfrågor rörande landets svenskar och finnar (antisemitism artikulerades givetvis genomgående), men för de svenskspråkiga nationalsocialister som strävade efter att erövra politisk mark i det minoritetsnationellt konstituerade Svenskfinland var det så gott som omöjligt att förbise språkfrågan. I stället för att sky språkfrågan försökte von Bonsdorff spränga den genom att ställa upp svenskhet och fosterländskhet som motsatspar och fördöma det förra som förrådiskt och förklara det synbart villkorslösa valet av det senare som en modig uppoffring för ett upphöjt syfte. Finlands svenskhet måste retirera i offentligheten, från stat och förvaltning, samtidigt som von Bonsdorff

19. Ibid. Den citerade versen är den nionde i nationalskalden Johan Ludvig Runebergs dikt ”Vårt Land”.

20. von Kraemer, ’Inte bygger man ett hus genom stridigheter’, s. 231–232.

försäkrade att det fortfarande skulle finnas plats för det svenska språket i den privata sfären.

von Bonsdorffs ledande artikel följdes upp av en längre utredning i språkfrågan som redaktionen företagit sig genom att be ”kända personer” som representerade landets större politiska partier att avge sina lösningar på problemet. Denna artikel inledes med en upprepning av von Bonsdorffs prioritering av fosterlandet före svenskan. Medvetna om radikaliteten i sin syn inför en svenskspråkig publik försäkrade nationalsocialisterna att de älskade sitt modersmål ”lika högt som någon annan medborgare i detta land” och att deras ”synpunkter i dylika detaljfrågor” måste förstås i ljuset av deras världsåskådning.²¹

Som även framgår av Ekbergs forskning²², återgavs därefter de svar som inkommit från ”vårt lands tre värsta svenskhatare”²³: V. A. Heiskanen, Vilho Helanen och Y. W. Jalander.²⁴ Enligt redaktionen var det endast dessa respektive representanter för Agrarförbundet, Isänmaallinen kansanliike (IKL) och Samlingspartiet som velat eller vågat uttala sig i tidskriften. Professor Heiskanen svarade med att hänvisa till äktfinskhetens rörelsens viktigaste huvudmål. Rörelsen fordrade bland annat att svenskan skulle slopas som nationalspråk, att Helsingfors universitet skulle förfinskas och att man i fråga om statens utgifter för lärdomsskolor borde inrätta en fördelningsgrund baserad på språkgruppernas storlek.²⁵

Helanen svarade i sin tur att finska borde vara landets enda nationalspråk medan det svenska språket inom de svenska bosättningsområdena borde ha den ställning och rättigheter som tillkom ett lokalspråk. Tjänstemän på annat håll skulle dock inte krävas på kunskaper i svenska, och den högre förvaltningens språk skulle vara finska. Inom riksdagsarbetet borde även svenskan utmönstras. Angående undervisningsväsendet menade Helanen att de offentliga medel som underhöll folk- och lärdomsskolorna skulle fördelas i förhållande till språkgrup-

21. 'En frågeställning', *För Frihet och Rätt* 1936:3, s. 2.

22. Ekberg, *Führerns trogna följeslagare*, s. 102.

23. 'En frågeställning', s. 2.

24. Veikko Aleksanteri Heiskanen var en internationellt erkänd geodetiker och ordförande för Finskhetsförbundet 1933–1948 och Vilho Helanen var ordförande för Akademiska Karelen-Sällskapet 1935–1944. Yrjö Wilhelm Jalander var en nazistisk apotekare och medarbetare i *För Frihet och Rätt* som fram till sommaren 1937 även understödde tidskriften ekonomiskt. Ekberg, *Führerns trogna följeslagare*, s. 102–103.

25. 'Professor V. A. Heiskanens uttalande', *För Frihet och Rätt* 1936:3, s. 2–3.

pernas numerär, så även gällande folkbildningsanslagens fördelning. Gällande kulturlivet ansåg Helanen att ”den av radikal avseendringstendens präglade spänning” skulle lösa sig själv. Inom näringslivet förutsåg han att ”den inom affärlivet uppkomna ’separeringen’ kommer, enligt vad jag tror, att fortsättas och ytterligare utvecklas i sådan form, att den finskspråkiga allmänheten begagnar sig uteslutande eller huvudsakligen av finskspråkiga affärer”. Denna utveckling ansåg Helanen vara självförvållad av de svenskspråkiga affärsmännen. Angående privatlivet menade Helanen att den naturliga utvecklingen inom de svenskspråkiga hemmens väggar skulle få ”utöva sin verkan i fred” utan att någon utomstående blandade sig i.²⁶ Jalanders korta svar utmynnade i en motfråga: ”för en rättvis lösning av språkfrågan bör man först och främst få utrett: äro de svenskspråkiga här i landet ’svenskar’ eller finnar?”²⁷ För *Frihet och Rätt*s eget utförliga svar på frågan om språkfrågans lösning publicerades först i följande nummer, som försågs med överskriften ”Våra egna synpunkter i frågan”.

Numret inleddes med ett till sin helhet kursiverat ledarstick, i vilket läsaren än en gång upplystes om att tidskriften arbetade för att reformera samhällsskicket i Finland och att nationalsocialisternas syn på språkfrågan endast kunde förstås i ljuset av ”*vår huvuduppgift*”. Vidare konstaterade nationalsocialisterna apologetiskt att de inte ville ”*undandraga oss att avgiva svar*” eftersom ”*man efterlyst vår ståndpunkt*”.²⁸ Vem eller vilka som efterlyst svar angavs inte, men av allt att döma hade inte von Bonsdorffs alexanderhugg tillfredsställt läsekretsen. Nu ville de svenskspråkiga nationalsocialisterna i varje fall ”bliva rätt förstådda” i den enträgna frågan.²⁹ I detta försök visade nationalsocialisterna prov på en pragmatisk omprövning av förhållandet mellan finlandssvenskhet och folkgemenskap.

Utläggningen inleddes med en vägran att uttala sig om ”språkfrågans lösning inom det nuvarande samhällets ram”, eftersom frågan var ”olöslig med fredliga medel på basen av den liberalistiska åskådningen – och detta i synnerhet ur synpunkten av de svenskspråkigas intressen”. Språkfrågan kunde endast lösas efter ”att hela partiväsendet

26. ’Magister Vilho Helanens uttalande’, *För Frihet och Rätt* 1936:3, s. 3–5.

27. Y. W. Jalander, ’Finnar eller ’svenskar’’, *För Frihet och Rätt* 1936:3, s. 5.

28. ’TILL VÅRA LÄSARE’, *För Frihet och Rätt* 1936:4, s. 1. Spärrad stil och kursiv i original.

29. ’Grundbetingelsen för språkfrågans lösning’, *För Frihet och Rätt* 1936:4, s. 1. Spärrad stil i original.

som sådant därförinnan blivit krossat ännu grundligare än på Gustaf III:s tid, så att ingen medborgare mera har någon utsikt att förtjäna sitt bröd som partifunktionär”. För att förstå denna framtida lösning måste man först förvärva ”en klar uppfattning om huru den nya statsform är beskaffad, vilken vi tänka oss i partistatens ställe, och hurudan den nya syn på livet och samhället är, varpå sagda syna statsform bygger”. Nationalsocialisterna framhöll att deras hållning inte var ämnad att väcka sympatier från etablerat håll utan för att väcka och rädda folket:

[V]i stiga fram som förkunnare av en ny åskådning. Ehuru ännu blott en handfull män och kvinnor, djärvas vi göra gällande, att vårt folk är vilsefört, att det känner och tänker orätt. Vi resa kravet på att det skall vakna till insikt härom, frångå sina falska föreställningar och åsikter och förskjuta sina nuvarande ledare samt uppfostra åt sig nya sådana på grundvalen av en ny, sundare livsåskådning.³⁰

Den dystopiska beskrivningen av ett korrupt samhälle och en revolutionär förnyelse av det som en förutsättning för språkfrågans (upp)lösning kan karakteriseras som en retorisk omskrivning, en omtolkning av existerande begrepp genom att beskriva deras historier eller sakers tillstånd på ett sätt som passar de egna syftena.³¹ I detta radikala fall framställdes hela samhällstillståndet som sjukt och den egna ideologin som det enda botemedlet.

För redaktionen var språkfrågan följaktligen inte heller en fråga som kunde lösas genom politiska ståndpunkter och program:

Vad båtar ett ”program” så länge motparten tvivlar på den ärliga viljan att förverkliga den? Vad båtar en ”ståndpunkt”, som frångås, så snart ett förflutet ord från det motsatta lägret bringar lidelserna att överflygla det lugna tänkandet? Vad nytta kunna *förslag* göra, om vilka vardera partern på förhand vet att de äro uppgjorda med en riklig ”prutmån” för ”kohandeländamål”? Vartill tjäna uppmaningar till ”mättfullhet” och ”rättvisa”, vilka riktas endast till motparten? Nej – hela denna grund är genomruttet, och på den kan ingen lösning komma till stånd. Allra minst kan den åstadkommas av ledare, vilka kalla sina strävanden att bibehålla denna ruttna grund till – ”laglighets”-strävanden!³²

En rättvis uppgörelse mellan intressegrupper kunde enligt redaktionen inte komma till stånd eftersom ”vardera av dem måste frukta att

30. Ibid. Spärrad stil i original.

31. Skinner, *Visions of Politics*, s. 178–185; Jussi Kurunmäki, 'Begreppshistoria', Göran Bergström & Kristina Boréus (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund 2005), s. 199.

32. 'Grundbetingelsen för språkfrågans lösning', s. 2. Spärrad stil i original.

bli bedragen, om den tager det första steget till en ärlig och försonande eftergift". Rättvisa kunna endast skipas under en allenarådande folk-gemenskap:

När ingendera av parterna kan våga det första steget, så måste ett högre, ge-mensamt intresse träda förpliktande och utjämnande emellan, så att de ound-vikliga offren och eftergifterna inte behöva göras direkt åt motparten utan åt detta högre, förpliktande intresse – folkgemenskapen.³³

Redaktionen tillstod att denna över varje särintresse upphöjda folk-gemenskap tillsvidare var en utopi, men att den kunde förverkligas ”genom en faktisk förändring av medborgarnas syn på livet och samhället”. Redaktionen menade vidare att föreställningen om att människor bildade folk såsom träd bildade skogar och att ”varje människa likasom varje träd lever sitt eget liv för sig”, var falsk. Ana-login höll enligt redaktionen inte streck:

[E]medan medlemmarna av ett folk stå ett mycket större beroende av varandra OCH VARANDRAS VÄLGÅNG än träden i en skog. Vi se i folket någonting vida mera och högre än blott ett antal individer, nämligen en LEVANDE ORGANISM, i vilken de skilda medborgargrupperna motsvara kroppens olika organ. Vi benämna detta den ORGANISKA världsåskådningen, och denna är den kärnpunkt, ur vilka samtliga våra reformkrav härleda sig.³⁴

Språkfrågans lösning krävde därför inget mindre än ett allmänt och innerligt omfattande av den organiska världsåskådningen:

Vi tro, att det ömsesidiga misstroende, som utgör huvudhindret för en lösning i språkproblemen i vårt land, inte kan bringas att försvinna med mindre än att en majoritet av vårt folk tänker sig in i denna nya – och dock urgamla – syn på till- varon samt ärligt och utan baktankar omfattar den med full övertygelse.³⁵

Historien, närmare bestämt övergången från katolicism till protestan- tism, visade också att det var möjligt att förändra ett helt folks livs- uppfattning. Innan den nationalsocialistiska reformationen genom- drivits skulle ”även de bästa förslag till en direkt, praktisk lösning av språkproblemen” förbli slag i luften. Redogörelsen utmynnade slut- ligen i en allmän vädjan om ”att låta oss” arbeta för den nya salig- görande ideologin.³⁶

33. Ibid. Spärrad stil i original.

34. Ibid.

35. Ibid.

36. Ibid.

Efter den ideologiska programförklaringen följde en artikel, författad av Hjalmar von Bonsdorff, där tidskriftens ståndpunkt, trots det tidigare idealistiska avståndstagandet från politiska programpunkter, beskrevs i en mer praktisk och dagspolitisk bemärkelse. Enligt von Bonsdorff var det tidskriftens utgångspunkt att tvåspråkighet, särskilt inom kulturen, inte var till skada för Finland, förutsatt att språkstriden avbröts. Tvärtom, tvåspråkigheten var en ”positiv tillgång och en sporre för vardera parten”. Den finska kulturen hade enligt von Bonsdorff redan nått en så hög nivå att den kunde blomstra utan den svenska. Detta betydde dock inte att den svenska kulturen förlorat sin uppgift, den utgjorde fortfarande ”en naturlig föreningslänk mellan oss och den skandinaviska och germaniska världen”.³⁷ Till skillnad från den så kallade kultursvenska idén om att Finlands västerländska samhällsordning enbart kunde bevaras under förutsättningen att det fortsättningsvis fanns en svenskspråkig befolkning som upprätthöll det svenska arvet, betonade von Bonsdorff enbart den svenskspråkiga kulturens roll som brobyggare till Skandinavien och den germanska världen, med vilket han avsåg det tyska Mellaneuropa samt sannolikt också de anglosaxiska länderna.³⁸ von Bonsdorffs tongångar var betydligt försonligare än i föregående nummer. Tydligt hade hans hot om att förvisning ur folkgemenskapen väntade varje svensk som inte förbehållslöst valde fosterlandet före svenskan inte fallit i alltför god läsarjord.

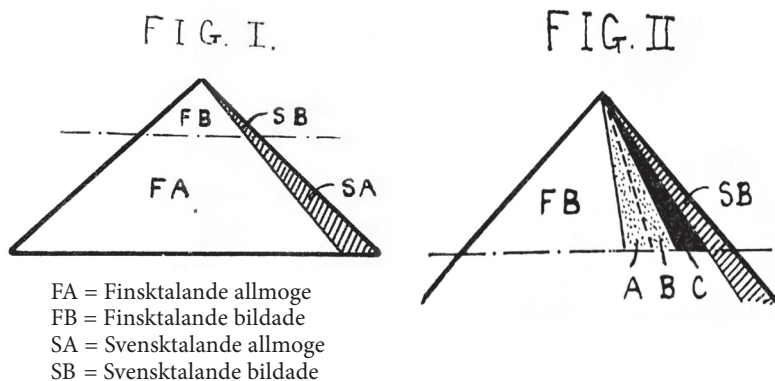
På basis av frågeformuläret som besvarats av de tre äktfinnarna, formulerade von Bonsdorff slutligen de konkreta ställningstaganden som Ekberg noterat. De svensktalande i Finland borde för det första godkänna ”finskan som riks- och förvaltningspråk”, under premisserna att ”de svensktalandes naturliga språkliga rättigheter särskilt inom rättsväsendet och de förvaltningsorgan, med vilka denna språkgrupp huvudsakligen har kontakt, alltså inklusive länestyrelser o.d. i alla län med bofast svensktalande befolkning i full utsträckning bibehållas”. Finland skulle alltså inte förfinskas även om finskan skulle bli statens huvudspråk. För det andra borde Helsingfors universitetet och Tekniska högskolan förfinskas, förutsatt att de svenskspråkiga kompen- serades genom att ett statligt svenskspråkigt universitet grundades i

37. Hjalmar von Bonsdorff, 'Vårt eget svar i språkfrågan', *För Frihet och Rätt* 1936:4, s. 6.

38. Henrik Meinander, *Nationalstaten. Finlands svenskhet 1922–2015*, SSSL 702:4 (Helsingfors 2016), s. 20.

Helsingfors eller Åbo. Skolbildningen borde i sin tur opartiskt ställas till förfogande för bägge språkgrupper utgående från "det verkliga behovet – icke i matematisk proportion till folkmängden", vilket gick stick i stäv med de äktfinska kraven. Angående det tredje området, kulturlivet, ansåg von Bonsdorff att det skulle få utvecklas fritt på bägge språken med stöd av staten. Detsamma gällde även för näringslivet såvitt det inte skadade samhället. Beträffande språkens ställning i privatlivet ställde sig von Bonsdorff bakom Helanens position om att svenskan skulle få vara i fred i de svenska hemmen. von Bonsdorff avslutade redogörelsen för redaktionens ståndpunkt i språkfrågan genom att medge att ett dylikt arrangemang skulle kräva "betydande uppoffringar" men att dessa samtidigt var nödvändiga, "utan offer från vardera hållet – ingen fred!". En bestående fred kunde dock åstadkommas under de nuvarande politiska förhållandena utan förutsatte den aviserade nya organiska samhällsordningen, folkgemenskapen.³⁹

Språkfrågan teoretiserades och visualiserades även med hjälp av figurer utgående från premissen att "varje kulturfolk" bestod "av en större del allmoge och en mindre del bildade". I Finland var dessa två grupper därutöver uppdelade i finsk- och svenskspråkiga, vilket föranledde nationalsocialisterna att postulera följande: "Teoretiskt taget finnas sålunda fyra 'naturliga' grupper". Figur 1. bestod av: FA (finsktalande allmoge), FB (finsktalande bildade), SA (svensktalande allmoge), samt SB (svensktalande bildade). Det i texten angivna förhållandet mellan de finskspråkiga och de svenskspråkiga inom allmogen som figur 1

39. von Bonsdorff, 'Vårt eget svar i språkfrågan', s. 6. Spärrad stil i original.

skulle illustrera var cirka 9 till 1. Nationalsocialisterna menade att det naturliga antalsförhållandet borde vara samma gällande de bildade, vilket ”av historiska orsaker” inte var fallet.⁴⁰

Vidare menade man att det mellan de två naturliga grupperna finsktalande bildade och svensktalande bildade kunde särskiljas ytterligare tre subgrupper från A till C. Grupp A bestod av svenskspråkiga bildade som ”fullständigt förfinskat sig”, det vill säga både politiskt och kulturellt. A-gruppen skulle så småningom smälta samman med FB-gruppen för att förverkliga den teoretiskt naturliga proportionen 9:1 till de finskspråkigas fördel i det bildade skiktet. FB-gruppen gjorde ”anspråk på ett minst 90-procentigt ’husbondeväld’ i vårt land och motsätter sig sålunda i princip de båda inhemska språkens ’likställighet’”, det vill säga vad redaktionen kallade äktfinska. Grupp C bestod i sin tur av det överskott av bildade svenskspråkiga som inte behövdes för att täcka den svenskspråkiga allmogens behov inom den naturliga SB-gruppen. Grupp C betecknade sig som ”svenskar’ och anse, att endast de finskspråkiga bör kallas ’finnar’”. Enligt redaktionen strävade C-gruppen efter att förbli en del av landets bildade och ledande skikt utan att det existerade en materiell bas för detta:

Men då en viss mängd allmoge inte förmår bära upp mer än en viss mängd bildade element, tvingar brödfrågan dem att samtidigt söka vara en ”svensk” överklass även för en del av den finsktalande allmogen. Denna sistnämnda strävan står såväl politiskt som kulturellt och ekonomiskt i skarp strid med de ”äktfinska” kraven och strävandena. Här ligger ”språkfrågans” egentliga rot. Alla vackra festal till trots är den under nuvarande förhållanden främst en brödfråga!⁴¹

Efter den materialistiskt underbyggda slutsatsen om att språkfrågan i själva verket var en klassfråga kom de svenskspråkiga nationalsocialisterna till sin egen referensgrupp. B-gruppen bestod av svenskspråkiga som ansåg att finskan skulle vara riksspråk, men som av privata skäl ville bevara svenskan i hemmen och inom det kulturella livet. Svenskan skulle även bevaras som ett andra ämbetsspråk inom svenskspråkiga bygder där ”det verkliga, praktiska behovet” påkallade detta. Till skillnad från den egoistiska C-gruppen var de nationalsocialistiska B-männen redo att ”tjäna folkgemenskapen på riksspråket” men inte utan villkor. Rätten att ”bibehålla vårt modersmål samt bevara

40. ’Språkfrågan i grafisk sammanställning’, *För Frihet och Rätt* 1936:4, s. 7.

41. Ibid. Spärrad stil i original.

och vidare utveckla vår svenskspråkiga egenart” måste garanteras.⁴² Denna markering nyanserade i likhet med von Bonsdorffs utläggning i samma nummer det absoluta kravet på att ställa folkgemenskapen före svenskan som proklamerats i föregående nummer. Genom att kräva vad som kan karakteriseras som nationella minoritetsrättigheter framhöll de svenskspråkiga nationalsocialisterna för sina svenskspråkiga läsare att svenskheten i Finland hade ett egenvärde också för dem, även om de förkastade de, enligt dem, orättmätiga anspråk som gjordes i svenskhetens namn.

Redaktionen tillstod att C-gruppens invändning om att B-gruppens inställning kunde leda till ”självuppgivelse” och ”avsvenskning” var befogad inom ramen för den rådande samhällsordningen. Nationalsocialisterna beklagade ”att ’svenskheten’ tillsvidare tyvärr inte helt och hållet undvara sådana ’försvarare’, som Svenska folkpartiet (SFP) tillhandahåller den”. Samtidigt anklagade de SFP för att skada såväl svenskheten som folkgemenskapen genom sitt försvar av det nuvarande systemet. Den kamp som SFP bedrev var i längden hopplös och eftersom den undergrävde folkgemenskapen kunde den bli direkt fatal för Finland vid en ”ogynnsam konjunktur”. De folkpartistiska ledarnas egenintresse och tron på liberalismen, som påbjöd samhällsgruppernas kamp mot varandra, ledde till följande förkastliga dynamik i språkfrågan: ”Äktfinskheden’ tager allt, som den har kraft att taga, och ’svenskheten’ behåller allt vad den har styrka att försvara”.⁴³

Liberalismen kunde till skillnad från nationalsocialismen inte erbjuda en verklig och bestående lösning på språkfrågan. Enligt nationalsocialisternas ”nya världsåskådning” var en människas eller en grups existensberättigande beroende av om ”hon eller den fyller ett allmänt giltigt behov inom folkgemenskapen”. Därmed hade C-gruppen inte något ”objektivt existensberättigande, så länge den fasthåller vid sin nuvarande, egenlyttiga taktik”. Däremot hade B-gruppen, de svenskspråkiga nationalsocialisternas egen referensgrupp, en viktig uppgift eftersom ”den utgör i samarbete med gruppen SB [den naturliga gruppen svenskspråkiga bildade] å ena sidan och gruppen A [förfinska bildade] å andra sidan en bro mellan den historiskt givna verkligheten och det, som är sunt i de äktfinska idealen”. Den hägrande samhällsord-

42. Ibid.

43. Ibid.

ningen vars tillkomst B-gruppen kunde medverka i var ett funktionellt (korporativt) samhälle med organisk världsåskådning där medborgarna förs samman i intressebevakande grupper ”enligt sina näringsfång (på basen av yrkesstatistiken) – icke genom agitation och röstfiske”. I detta samhälle skulle det inte existera språkpartier, eller partier i parlamentarisk mening över huvud taget. Språkfrågan skulle formas till ”en ren kulturfråga”, förutsatt att ”även den finskspråkiga parten hyllar den livsuppfattningen och den funktionella samhällsorganisationen.” Storheten i denna upplösning av språkfrågan vägrade SFP:s ”her-rar”, som var förblindade av det förmenta motsatsförhållandet mellan svenskt och finskt och sitt egenintresse, att se: ”De säga, att ’eftersom’ äktfinnarna [...] hålla den nya världsåskådningen och den nya samhällsformen, så ’måste’ vi ’svenskar’ ställa oss på den motsatta ståndpunkten, d.v.s. vara liberalister och anhängare av partiparlamentaris-men (!)”.⁴⁴ Efter denna slutkläm behandlade inte *För Frihet och Rätt* språkfrågan på drygt ett halvår.

Det faktum att tidskriften ägnade språkfrågan två av sina första nummer visar att även om det inte låg i de svenskspråkiga nationalsocialisternas intresse att uppmärksamma frågan var dess betydelse i samtidspolitiken så pass central, särskilt på svenskt håll, att de var nödgade att förhålla sig till den. Språkfrågan var en stötesten för de svenskspråkiga nationalsocialisterna, men i stället för att ignorera den försökte de förändra konventionerna kring frågan i syfte att undergräva sina motståndares problemformuleringsmonopol och på sikt göra slut på både själva språkfrågan och sina politiska fiender. De svenskspråkiga nationalsocialisternas försök att bemästra språkfrågan var således redan under *För Frihet och Rätt*s första år betydligt mer mångfaceterade än vad den tidigare forskningen anført. Förvisso gav man sitt stöd åt flera av de äktfinska målsättningarna, men samtidigt försökte man framhålla att dylika samtidspolitiska spörsmål inte spelade någon roll i ljuset av den utopiska samhällsordningen som nationalsocialisterna eftersträvade. De konkreta ställningstagandena utgick alltså från konventioner nationalsocialisterna bestred. I februari 1937 gjorde *För Frihet och Rätt* ett nytt konventionsbrytande försök, vilket denna gång åtföljdes av ett sinnrikt slagord.

44. Ibid., s. 7–8. Spärrad stil i original.

Positiv svenskhet: ideologisk innovation år 1937

Under rubriken ”Positiv svenskhet” återkom *För Frihet och Rätt* till språkfrågan i sitt andra nummer år 1937. Redaktionen gjorde gällande att man återupptog frågans behandling trots att den redan tidigare diskuterats i detalj eftersom läsarna (igen) missuppfattat tidskriftens ståndpunkt. För att råda bot på detta ständigt pockande missförhållande presenterade redaktionen en pregnant paroll: ”Vi hoppas, att man skall förstå oss bättre, om vi helt kort uttrycka denna vår ståndpunkt med de två orden: POSITIV SVENSKHET.”⁴⁵

Redaktionen hävdade att det positiva i proklamation ”positiv svenskhet” bestämdes av ”insatsens natur, som avgör värdet av en politik”. Endast en politik som utgjorde en insats ”ur hela landets och folkets synpunkt” var positiv. Liberalismen, som utgick från egenyttnan, kunde följaktligen aldrig vara positiv. Tidskriften konstaterade att den stod ”i skarp opposition till Svenska Folkpartiets politik”, vilket hade lett till missförstånd bland läsare som därmed föranletts att tro att ”vi skulle vilja förråda svenskhetens sak”. Man kritiserade SFP för att partiet stödde partiväsendet, inte för att det höll ”på vårt svenska modersmål”. Partiväsendet var förkastligt av nationalsocialistisk princip, men *För Frihet och Rätt* försökte igen med utgångspunkt i den svenska minoritetens storlek förklara varför ett demokratiskt statskick försatte Finlands svenskar i en särskilt prekär situation. Eftersom 90 procent ”av vårt folk” var finskspråkigt var det omöjligt för de svenskspråkiga att vidmakthålla sina krav oberoende av hur rättmätiga dessa var om det finskspråkiga flertalet så bestämde. Frågan om rättvisa var egal när majoritetens röster avgjorde.⁴⁶ Resonemanget utmynnade som tidigare i att SFP skadade den svenskspråkiga befolkningen i Finland på grund av att ”en rättvis lösning” på språkfrågan inte kunde komma till stånd parlamentariskt. SFP stod följaktligen för en ”I HÖGSTA GRAD NEGATIV POLITIK”:

Summan av Svenska Folkpartiets politiska vishet kunde sammanfattas i den tröstlösa formuleringen att den svenska folkdelens sak i alla fall på lång sikt är förlorad, och att det enda man kunna göra är att ”sparka emot” så länge och så envetet som möjligt samt därunder genom ”kohandel” om frågor, som beröra hela landets livsintressen (t.ex. försvaret) en tid framåt ”rädda vad som räddas kan” – åt den nu

45. ’Positiv svenskhet’, *För Frihet och Rätt* 1937:2, s. 2.

46. Ibid. Spärrad stil i original.

levande generationen, för att i stället åvälva följande generationer hela tyngden av den ovilja en sådan politik måste uppväcka i det finskspråkiga läget.⁴⁷

Till skillnad från tidigare generationer svenskspråkigas positiva insatser för Finland, inskränkte sig SFP ”till att genom parlamentariska intriger ’försvara positioner’ utan att åstadkomma några sådana [positiva] resultat för landet i dess helhet”. En positiv politik var enligt redaktionen aldrig ”en uteslutande defensiv politik” av det slag som SFP förde. De positivt svenska nationalsocialisterna stod däremot för motsatsen till SFP:s förödande ideologi genom att företräda ett etos som skulle ”mana vår svensktalande folkdel till ytterligare positiva insatser för Finland”. Den positiva svenskheten måste, till skillnad från den negativa svenskhetens passiva försvarsattityd, ”vara baserad på offervillig handlingskraft av samma art som kämparnas i vårt frihetskrig, och icke på frågan: ’huru skall jag kunna försvara vad jag har?’”.⁴⁸ Positiv svenskhet presenterades, med hänvisning till de vitas insatser under inbördeskriget som historiskt föredöme, som dygdigare än dess motpol negativ svenskhet, vilken karakteriserades av en egoism och presentism som vanärade svenskarna i det förgångna samtidigt som den fördömde framtidens Finlandssvenskar.

De positivt svenska nationalsocialisterna klandrade också de förment negativa svenskarna för ett falskt bruk av det förflutna i förhållande till de finskspråkiga. De negativa svenskarna ”åberopa ’förfädernas gärningar’ såsom bevis för att man vore ’förmera än finnarna’” och tog dessutom dessa gärningar som intäkt för de svenskspråkigas samtida rättigheter. Nationalsocialisterna hävdade att arvet från de svenskspråkiga förfäderna endast borde ses som ”en förpliktande tradition” som uppmanade till handling. Svenskar som ansåg sig vara överlägsna sina finskspråkiga landsmän borde i stället bevisa sin förmåga genom att ”behärska finskan lika bra som finnarna själva”. Samtidigt borde de med ”energi” upprätthålla det svenska språket och den svenska kulturen i Finland. Denna dubbelbedrift skulle enligt nationalsocialisterna vara ett exemplariskt uttryck för positiv svenskhet och inge respekt hos de finskspråkiga. Nationalsocialisterna avskrev självfallet inte själva idén om överlägsenhet, vilken var en av deras grundprinciper. I stället upp-

47. Ibid.

48. Ibid., s. 2–3.

manade de ärelystna svenskar att uppge sin oförtjänta och falska föreställning om förträfflighet till förmån för en strävan efter sann överlägsenhet, en uppmaning som utgick ifrån att svenskarna i Finland kunde och borde vara bättre än finnarna för att vinna deras aktning i den eftersträvade folkgemenskapen. Uppropet för en ny progressiv svenskhet avslutades med en sista vädjan till alla svenskspråkiga att ta del i kampen för nationalsocialism för sin egen och Finlands skull: ”Ett arbete i denna riktning utgör en positiv insats både för landet i dess helhet och för den svensktalande folkdelen själv. Det är detta vi mena med POSITIV SVENSKHET.”⁴⁹

Den retoriska strategi som nationalsocialisterna använde sig av syftade till att visa att fördelaktiga termer kunde tillämpas som passande beskrivningar för det egna till synes tvivelaktiga beteendet, det vill säga omskriva nationalsocialism på svenska till positiv svenskhet. Detta är enligt Skinner en vanlig och viktig strategi för ideologiska innovatörer som eftersträvar legitimitet.⁵⁰ De svenskspråkiga nationalsocialisterna försökte tillskriva sig själva och sin rörelse positiv svenskhet i hopp om att finna legitimitet och stöd bland Finlands svenskar, men av allt att döma förblev det en from förhoppning. Nationalsocialisterna visade dock prov på nytänkande och opportunistisk i sin strävan att slå igenom i Svenskfinland, rentav ideologisk revisionism.

Binationell folkgemenskap på två språk

I sitt nyårsnummer år 1938 blickade tidskriften *För Frihet och Rätt* mot det kommande året genom att återkoppla till ett traditionellt minoritetsnationellt tankegods beträffande de svenskspråkigas situation och roll i Finland. Man fördömde visserligen fanatism i språkfrågan, men yrkade samtidigt på att den ”svenska stammen i Finland för sin framtids skull” måste ”finna tillbaka till sig själv, återvinna de nordiska själs- och karaktärsdragen”. Dessa nordiska egenskaper var exklusiva för Finlands svenskar, för vilka egenskaperna enligt nationalsocialisterna utgjorde ”vår styrka och vår sköld”. Det var dessutom endast den svenska stammen själv som kunde säkerställa sin egen framtid. Genom att återuppliva de nordiska särdragen hos sig själva samtidigt som de tjänade fosterlandet kunde svenskarna i Finland skapa ”förut-

49. Ibid., s. 3. Spärrad stil i original.

50. Skinner, *Visions of Politics*, s. 149.

sättningarna för en fridsam och lycklig samlevnad med våra bröder av den finska stammen, med vilka ödesgemenskapen länkar oss samman”. Slutklämmen lydde: ”Genom tiderna har Finlands folk – svensk som finne – haft att bestå en ständig kamp för tillvaron. Otrohet mot de egenskaper, vilka låtit oss segerrikt bestå i kampen, är liktydigt med självuppgivelse.”⁵¹

Nationalsocialisternas ställningstagande för den svenska samlingsrörelsens syn på Finlands folk som bestående av två olika men likvärdiga stammar (eller liknande i stort sett synonyma benämningar), där den svenska gruppen utmärkte sig genom sitt skandinaviska/nordiska arv, föranleddes sannolikt delvis av att hösten 1938 uppfattats som språkpolitiskt svår i den finlandssvenska offentligheten med ständiga angrepp på det svenska språket och den svenska kulturen.⁵² Samtidigt var det ett försök att påvisa att den nationalsocialistiska folkgemenskapen *För Frihet och Rätt* strävade efter var förenlig med den svenska nationalitetssidén och nordistiskt förankrad finlandssvensk självhävdelse. En alternativ svensk-finsk folkgemenskap till den äktfinska gemenskapsvisionen, vilken i teorin stod i konflikt med den mononationella formen för folkgemenskapen i Tredje riket. Å andra sidan kunde de svenskspråkiga nationalsocialisterna potentiellt göra anspråk på att som germaner/ariar tillhöra en högre ras än sina finskspråkiga landsmän, vilket även antydde i framhållandet av de nordiska särdragen. Det är möjligt att denna aspekt spelade en roll i den nyfunna betoningen av den egna stammens stolta skandinaviska arv och självklara plats jäm-sides med landets finska stam i försvaret av fosterlandet.

De svenskspråkiga nationalsocialisternas nyorientering mot mer klassiska minoritetsnationella principer nyåret 1938 återfinns även i huvudredaktören Gunnar Lundqvists kritik av IKL:s målsättningar under pseudonymen *Jägare*⁵³. Lindqvist konstaterade att IKL kämpade för folkgemenskap, vilket i princip var föredömligt. Trots det kunde Lindqvist inte, varken som svenskspråkig eller som nationalsocialist, godkänna IKL:s mål på grund av rörelsens uteslutande finska folkgemenskapsmål. Trots det kunde Lindqvist inte, varken som svenskspråkig

51. ”För Frihet och Rätt’ 1939’, *För Frihet och Rätt* 1938:12, s. 5.

52. Henrik Schauman & Patrik Lilius, *Från Lappo till Vinterkriget. Svenska folkpartiet III 1930–1939* (Helsingfors 1992), s. 361.

53. Enligt Ekberg är det frågan om Gunnar Lindqvist. Ekberg, *Führerns trogna följeslagare*, s. 103.

kig eller som nationalsocialist, godkänna IKL:s mål på grund av rörelsens uteslutande finska folkgemenskapsmål och sammankoppling av finlandssvenskhet och judiskhet:

Som svenskspråkiga medborgare i landet anse vi sålunda, att den eftersträfvade folkgemenskapen (och därmed den sanna demokratin) icke kan förverkligas, så länge en stor medborgargrupp – på språklig grund – uteslutes ur gemenskapen. Att folkfördärvare på svenskt håll angripas och brännmärkas, är en sak för sig, men att hela den svenska bosättningen degraderas till något i stil med judepaketet, däremot inlägga vi vår bestämda gensaga.⁵⁴

IKL:s etnonationalism gick stick i stäv med Lindqvists tvåspråkiga folkgemenskapsvision, i vilken de svenskspråkiga ingick utan att varken avstå från sin svenskhet eller att förneka svenskhetens värde för dem själva och för Finland:

Och må detta samtidigt bliva sagt, att vi icke intressera oss för en folkgemenskap, som av oss fordrar uppgivandet av vårt svenska modersmål och vår särart. På vårt eget mål sjunga vi skönast, på vår egen art bliva vi starkast – och kunna först då fullödigjt tjäna det gemensamma fosterlandet, i med- som motgång.⁵⁵

Lindqvists hävdande av finlandssvensk särart och fördelen med en stolt svenskhet för såväl minoriteten som Finland var typisk för den finlandssvenska minoritetsnationalismen såsom den teoretiskt kommit att formuleras av Axel Olof Freudenthal och hans lärjungar från och med slutet av 1850-talet. Svenskarna och finnarna i Finland var av olika nation eller nationalitet, men utgjorde i politisk bemärkelse ett folk med ett gemensamt fosterland.⁵⁶ Denna idé kan karakteriseras som binationalistisk i enlighet med statsvetaren Uriel Abulof definition av binationalism: ”two [ethnic] nations ’belong together’ in a single state”.⁵⁷ Den unga republiken Finlands (förment) framgångsrika binationalism var även ett föredöme för Brit Shalom, en grupp judiska intellektuella som under mellankrigstiden tog avstånd från vad de ansåg

54. Gunnar Lindqvist, 'Hänt sedan senast', *För Frihet och Rätt* 1938:12, s. 16.

55. Ibid. Kursiv i original.

56. Max Engman, *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*, SSSL 702:3 (Helsingfors 2016), s. 155. För en diskussion om begreppet minoritetsnationalism, se Jonas Ahlskog, Matias Kaihovirta & Mats Wickström, 'Nationen i klasskampen. Minoritetsnationalism inom den socialistiska arbetarrörelsen', *Historisk Tidskrift* 138 (2018:3), s. 458–463.

57. Uriel Abulof, 'Mirage or vision. Binationalism in theory and practice', *Ethnopolitics* 15 (2016:4), s. 422.

vara ensidig judisk etnonationalism och förespråkade en binationell, palestinsk-judisk, statsbildning i Palestina.⁵⁸

År 1938 var den binationalistiska grundsatsen om två nationaliteter som tillsammans bildade ett finländskt folk fortfarande gängse inom SFP.⁵⁹ Även om Lindqvist inte använde sig av ordet nationalitet var hans plädering för det svenska modersmålet och den svenska särarten i princip i linje med SFP:s linje. Skillnaden mellan Lindqvists nya giv och von Bonsdorffs tidigare bud om att förkasta svenskheten från år 1936, vilket följde IKL:s inställning i språkfrågan, är markant. Enligt IKL, som erhöll 8,3 procent av rösterna i riksdagsvalet år 1936, måste de svenskspråkiga överge sina anspråk på egenart och finna sig i den fullständiga förfinskningen av Finland.⁶⁰ När detta slutmål dessutom parades ihop med en antisemitisk och antisvensk politisk retorik som kunde likställa svenskhet med judiskhet⁶¹, fanns det sammanflätade nationalsocialistiska och finlandssvenska skäl att försöka framhålla skillnaden mellan IKL:s *kansankokonaisuus* och den egna folkgemenskapsvisionen. Folkgemenskap var förvisso fortfarande det uttalade målet för de svenskspråkiga nationalsocialisterna, förutsatt att finlandssvenskarna ingick i gemenskapen med bevarad särart. Det nationalsocialistiska Finland var inte ett finskt Finland utan ett tvåspråkigt land där såväl svensk- som finskspråkiga i samförstånd tjänade den finländska folkgemenskapen. Till skillnad från år 1936, då *För Frihet och Rätt* försökte förmedla en bild av hur språkfrågan skulle gestalta sig efter dess avpolitisering i det nya Finland, lämnades dock frågan om vad en finländsk folkgemenskap i praktiken skulle innebära för de svenskspråkiga obesvarad när den tidigare positionen reviderades. Tydligt bedömde man att de tidigare svaren inte svarade mot målgruppens preferenser och nöjde sig med en negation av den äktfinska (majoritetsnationalistiska) folkgemenskapen samt utlovade en fin-

58. Tamar Hermann, 'The bi-national idea in Israel/Palestine: past and present', *Nations and Nationalism* 11 (2005:3), s. 385.

59. Meinander, *Nationalstaten*, s. 31.

60. Matias Kaihoviirta & Mats Wickström, 'An anti-fascist minority? Swedish-speaking Finnish responses to fascism', Kasper Braskén, Nigel Copsey & Johan A Lundin (eds), *Anti-Fascism in the Nordic Countries. New Perspectives, Comparisons and Transnational Connections* (Abingdon and New York 2019), s. 67.

61. Se exempelvis Antti Suomenpoika [pseudonym för riksdagsmannen Arne Somersalo], 'Tarkkailijan Tähtäimestä', *Ajan Suunta* 29.3.1935. Se även Ainur Elmgren, *Den allra-käraste fienden. Svenska stereotyper i finländsk press 1918–1939* (Lund 2008), s. 254–287.

landssvensk framtid i den tvåspråkiga/binationella nationalsocialistiska folkgemenskapen.

Den politiska utvecklingen i Europa under år 1939 lade sordin på språkfrågan. I det hemliga protokollet till Molotov–Ribbentrop-pakten som slöts mellan Tyskland och Sovjetunionen i augusti 1939 hänfördes Finland till den sovjetiska intressesfären. I början av oktober 1939 krävde Sovjetregimen förhandlingar med den finländska regeringen i Moskva. Finlands regering vägrade godkänna de sovjetiska kraven på bland annat gränsjusteringar och förhandlingarna stupade den 9 november 1939. Finland stod ensamt inför ett krig med Sovjetunionen. Samtidigt slutade *För Frihet och Rätt* att utkomma. Efter vinterkriget började nationalsocialisterna i Finland på nytt vädra vårluft. Hösten 1940 grundade kretsen bakom *För Frihet och Rätt* en svenskspråkig nationalsocialistisk förening med namnet Samfundet Folkgemenskap. Ett och halvt år senare återupplivade Samfundet Folkgemenskap *För Frihet och Rätt* och eftersom målgruppen var densamma som tidigare gav sig nationalsocialisterna direkt i kast med språkfrågan.

Folkgemenskap och språkfred fram till nationalsocialistisk undergång

Första numret av tidskriftens femte årgång utkom i maj 1942 under titeln *För Frihet och Rätt – organ för Samfundet Folkgemenskap r.f.*, alltså uttryckligen som Samfundet Folkgemenskaps officiella språkrör.⁶² Rubriken på framsidan löd ”Till Finlands svenska stam!” och Samfundet vädjade till densamma:

Finlands svenska stam bör fasthålla vid den nordiska gemenskapen och dennas samfälliga plikter och rättigheter, vilka gälla oss och våra efterkommande likväl som gällt för våra förfäder. Men, framom att bygga broar utöver fosterlandets gränser tillkommer det oss att skapa föreningsband inom det egna samhället utöver klass- och språkgränserna. Finlands folk har efter alla tunga prövningar inte råd att ödsla andlig spänst och fysisk energi på konstgjorda problem i uppenbar strid mot allmännyttans krav.⁶³

Citatet är en del av ett uttalande som utfärdades av Samfundet Folkgemenskaps årsstämma den 19 april 1942. Därefter meddelade nationalsocialisterna att gruppen kring *För Frihet och Rätt* hade grundat en förening, Samfundet Folkgemenskap, och att tidskriften hädanefter

62. Ekberg, *Führerns trogna följeslagare*, s. 195.

63. ”Till Finlands svenska stam!”, *För Frihet och Rätt* 1942:1, s. 1.

skulle fungera som formellt organ för Samfundet. I syftesförklaringen för Samfundet och dess nygamla tidskrift lyfte de svenskspråkiga nationalsocialisterna upp den fredsceementerade roll de ville spela i språkfrågan:

Vi vilja skapa samförstånd, aktning och grannsämja språkgrupperna emellan och anse detta vara ett mål av historisk betydelse, det gemensamma fosterlandet till gagn. Återblickande mot fredstida upprivande stridigheter, anse vi att denna vår strävan är något som lönar sig att kämpa för och för vars ernående det är värt att göra personliga ansträngningar. Våra efterkommande skola en gång veta uppskatta dem.⁶⁴

Nationalsocialisterna kontrasterade den krigstida språkfreden med språkstriderna före vinterkrigets utbrott den 30 november 1939 för att påvisa att den rådande situationen var att föredra. Den nuvarande språkfreden visade även vägen mot en folkgemenskaplig framtid där språken i fosterlandet inte längre var en fråga. En framtid som hägrade efter att Finland tillsammans med Tyskland besegrat Sovjetunionen.

Det fanns dock ett parti som vägrade släppa språkfrågan trots att Finland sedan sommaren 1941 åter var i krig med Sovjetunionen, denna gång på det nationalsocialistiska Tysklands sida, och språkfred rådde. I följande nummer, som utom på årsdagen av Operation Barbarossa, tog redaktionen ställning till ett antal resolutioner gjorda av SFP. Redaktionen tillstod att partiets ”upprop” om uppslutning bakom Finlands ”försvarsstrid” var föredömligt, men fördömde att detta följdes upp av SFP:s fixa idé:

Den senare delen av uppropet egnas helt *språkfrågan*. Vi betvivla, att denna åtgärd var taktiskt riktig, men det är slutligen en sak, som partiledningen kommer att få erfara i sinom tid, ehuru det blir svenskfolket som bär följderna för ett eventuellt missgrepp. För egen del anser vi, att språkfrågan i nuvarande stund bör få ligga till sig. Skola vi slå vakt om något – och det är vår ofrånkomliga plikt – så är det för att sätta alla klutar till för att säkerställa *segern*, för att *hålla ut*, oberoende av svårigheterna, och för att i handling utjämna motsättningarna i samhället – ock-så dem, vilka inbegripas i språkfrågan. Segra vi ej – hålla vi ej ut, så har allt vakt-slående om språket varit förgäves!⁶⁵

Med ödesmättad hänvisning till kriget mot Sovjetunionen klandrade nationalsocialisterna SFP, som enligt dem fortsatte att politisera språkfrågan trots att hela Finlands framtid stod på spel. *För Frihet och Rätt* försökte här kapitalisera på den stora sammandrabbningen

64. 'Till läsaren', *För Frihet och Rätt* 1942:1, s. 7.

65. 'Tre uttalanden', *För Frihet och Rätt* 1942:2, s. 6. Kursiv i original.

mellan Tyskland och dess allierade och Sovjetunionen för att betona sin fosterländska upphöjdhet i jämförelse med SFP:s futtiga bakbundenhet till språkfrågan.

Hösten 1942 angrep Samfundets ordförande Karl Jansson den anglosaxiska propaganda som riktade sig till Finlands svenskspråkiga. Enligt Jansson hade propagandan som mål att skilja *”den svenska folkstammen från folkgemenskapen i detta land”*, vilket i sin tur skulle förhindra att *”denna folkdel att skapa sig sin egen ödesväg i samklang med de nationella och sociala helhetskraven inom ramen för det nya Europa”*.⁶⁶ Jansson menade att den svenska folkstammen hade en framtid i det nationalsocialistiska Europa, men att en finlandssvensk framtid i den nya europeiska ordningen endast kunde förverkligas tillsammans med de finska landsmännen.

Jansson fördömde även svenskspråkiga demokrater för att dessa fortsättningsvis höll fast vid det gamla demokratiska systemet och planerade för en tid efter kriget då parlamentarismen åter skulle ta vid. Enligt Jansson stod dessa förmenta demokrater främmande ”inför fakta och realiteter” då de trodde att ”utvecklingen”, det vill säga upprättandet av ett nationalsocialistiskt Europa, kunde vändas tillbaka. Inte nog med det, demokraternas försök att försvara sina egna ”egoistiska” intressen och stödja ”den antieuropeiska verksamheten” var förödande för Finlands svenskspråkiga. Jansson varnade för att de svenskspråkiga demokraternas strävanden skulle lämna *”400,000 människors framtid att krossas”* under den nationalsocialistiska utvecklingens hjul. Jansson överdrev eller misstog sig beträffande de svenskspråkigas antal, vilket enligt befolkningsregistret var 354 000 år 1940, men andemeningen var klar: om de svenskspråkiga motarbetade den nya nationalsocialistiska samhällsordningen skulle det inte heller finnas någon plats för dem i den. Jansson varnade också sina svenska stamfränder för att ”binda vårt öde vid dagens Sverige” och påminde slutligen dem om var deras lojaliteter borde ligga: *”Må det för alla rättänkande och ärliga svenskar i detta land stå klart, att vi tillhöra Finland och dess folkgemenskap samt att det uteslutande beror på oss själva och vår insats, hurudan vår framtid gestaltar sig.”*⁶⁷

66. Karl Jansson 'Må vi fylka oss samman för att skapa en stark motvikt mot de inflytanden, vilka äventyra vår framtid!', *För Frihet och Rätt*, 1942:5–6, s. 1. Kursiv i original.

67. *Ibid.*, s. 1–2. Kursiv i original.

Även i nummer 7–8 (1942) omnämns språkfrågan på följande sätt i Janssons julkhälsning:

Trogna folkgemenskapens ädla ideal och med brinnande kärlek till det gemensamma fosterlandet – som icke frågar efter vad språk den enskilde talar eller av vad börd han är – skola de sätta in alla sina krafter, hela sin förmåga för att bana väg för ett nytt tidsskede – mänskligare, lyckligare och framförallt uppriktigare, än det som under egennyttans ljudliga protester håller på att gå i en ingalunda för tidig grav.⁶⁸

Yttrandet kan liknas med Lappoledaren Vihtori Kosolas devis om att Finlands åkrar inte frågar efter vilket språk dess plöjare talar, vars syfte var att tona ned de äktfinska inslagen i Lapporörelsen.⁶⁹ I nummer 2 år 1943 stämplade Gunnar Lindqvist de som beskyllt samfundet för att ha "förrått *svenskhetens sak*, respektive att ha *sålt oss åt äktfinnarna*" som språkfrågans profitörer. Till skillnad från dem som livnärde sig på språkfrågan och därför ville konservera gränsen mellan grupperna ville samfundet enligt Lindqvist utsträcka "brodershanden över *språkgränsen*". Endast det nationalsocialistiska handslaget kunde förverkliga finlandssvensk framtid i "den folkgemenskap, som garanterar den svenska stammen en aktad och erkänd ställning".⁷⁰

Sista gången språkfrågan berördes i *För Frihet och Rätt* var i en artikel om nordisk enhet i nummer 1943:4. I artikeln förordade signaturen "Anders" den nordiska enhetsidén, förutsatt att enheten inte förverkligades på liberal grund eller utnyttjades för att "hålla den svenska stammen i Finland under armarna gentemot de äktfinska strävandena". Enligt *Anders* måste språkfrågan i Finland lösas internt för att inte väcka kontraproduktiv bitterhet hos den finska sidan.⁷¹ Såväl visionen om ett förenat nationalsocialistiskt Norden som den finländska språkfrågan överskuggades år 1944 av världskrigets utveckling. Samfundet Folkgemenskaps verksamhet avtog i takt med Röda arméns framryckning mot väst och Finland. Det sista numret av *För Frihet och Rätt* utkom den 31 juli 1944.

Den 19 september 1944 slöts vapenstilleståndsfördraget mellan Finland och Sovjetunionen. Samma månad flydde von Bonsdorff från den

68. Karl Jansson, 'Till Samfundets medlemmar och dess sympatisörer!', *För Frihet och Rätt* 1942:7–8, s. 2.

69. Johanna Bonäs, *Kommunistkräck, konservativ reaktion eller medveten bondepolitik? Svenskösterbottniska bönder inför Lapporörelsen sommaren 1930* (Åbo 2012), s. 95.

70. Gunnar Lindqvist, 'Över språkgränsen', *För Frihet och Rätt* 1943:2, s. 4. Kursiv i original.

71. "Anders", 'Nordisk enighet', *För Frihet och Rätt* 1943:4, s. 3.

förlorade folkgemenskapen i Finland till folkhemmet i Sverige, där han avled följande vår. Konteramiralen begravdes senare på Sandudds begravningsplats i Helsingfors. Efter en tid av underjordisk kamp för den nationalsocialistiska saken flydde även Karl Jansson till Sverige. Jansson dog veterligen i Norrland på 1960-talet. Samfundet Folkgemenskap var föga förvånande en av de organisationer som förbjöds som en följd av vapenstillståndsfördraget. Nationalsocialister som ansågs utgöra risk för den nationella säkerheten arresterades, däribland Samfundets sekreterare Gunnar Lindqvist. Polisen gjorde även en husrannsakan hos Lindqvist där material som härstammade från Samfundet beslagtogs, bland annat nummer av *För Frihet och Rätt* och listor över tidskriftens prenumeranter. Lindqvist lyckades även han fly till Sverige. År 1956 återvände Lindqvist till Finland, närmare bestämt till Åland, där han började arbeta som redaktionssekreterare på tidningen *Åland*.⁷² I december 1944 mottog regeringen den år 1941 tillsatta språkfredskommitténs betänkande. Enligt historikern Henrik Meinander utgjorde betänkandet en symbolisk slutpunkt för 1930-talets språkstrid och officiell stämpel på den språkfred som etablerats under kriget.⁷³ Samtidigt som språkfrågan fick ett slags lösning, om än inte i folkgemenskapens tecken utan utgående från statsministern och sedermera presidenten J. K. Paasikivis realpolitiska konsensus i Sovjetunionens skugga, gick den nya världsåskådning som förfäktats av *För Frihet och Rätt* mot sin undergång i en bunker i Berlin.

Språkfrågan och folkgemenskapen

Den nationalsocialistiska doktrinen om folkgemenskap dikterade de svenskspråkiga nationalsocialisternas inställning även i språkfrågan. Frågan kunde endast lösas definitivt då den nya världsåskådningen, det vill säga nationalsocialismen, blivit allenarådande i ett korporativt Finland. I denna samhällsform skulle språkfrågan kunna formas till en ren kulturfråga, dock under förutsättningen att den finskspråkiga parten omfattade samma världsåskådning. De svenskspråkiga nationalsocialisterna var dock inte bundna till ett statiskt folkgemenskapsdiktat. För att förmå Finlands svenskar att sluta upp bakom den natio-

72. Martin Andersson, *Hakkorset på vikingaseglet. Nazismens kopplingar till Svenskfinland* (Sibbo 2015), s. 65–79.

73. Meinander, *Nationalstaten*, s. 124–125.

nalsocialistiska revolutionen visade de prov på ideologisk innovation, som slagordet positiv svenskhet och förespråkandet av en binationell folkgemenskap påvisar.

Ställningstagandena i språkfrågan i *För Frihet och Rätt* fick sin början med frontfiguren Hjalmar von Bonsdorffs tidiga påbud om att de svenskspråkiga i Finland utan förbehåll borde offra svenskans ställning på fosterlandets altare. Denna ståndpunkt reviderades redan i följande nummer och redan vid årsskiftet 1938 kom *För Frihet och Rätt* att anta en position som låg nära den minoritetsnationalism som vid den här tiden företrädde av SFP, i vilken finlandssvenskarnas egenvärde som en av Finlands två nationaliteter samt den svenska kulturens betydelse för Finlands nordiska orientering underströks. De svenskspråkiga nationalsocialisterna gjorde gällande att Finlands svenska stam var ett bärande element i den finländska folkgemenskap de åstundade i ett nationalsocialistiskt Finland. Den svenska stammen i Finland skulle i en anda av positiv svenskhet ingå i en tvåspråkig och finsk-svensk binationell folkgemenskap bortom partipolitik och språkstrider.

Under fortsättningskriget betonade Samfundet Folkgemenskaps frontfigurer den gemensamma finländska och tyska kampen mot Sovjetunionen och folkgemenskap inom ramen för ett nationalsocialistiskt Europa. Förhållandet mellan språkgrupperna beskrevs som fredligt, men hotades av att så kallade svensk-demokratiska krafter vägrade sluta upp bakom striden. Hur framtiden skulle te sig för finlandssvenskarna i ett Europa fullständigt behärskat av Hitlers tusenåriga tredje rike utvecklades inte, men nationalsocialisterna utfärdade varningar om att ingen svensk framtid förelåg i Finland om Sovjetunionen inte besegrades eller om de svenskspråkiga motsatte sig kriget och nationalsocialismens nya världsordning. I det första fallet skulle Finland och finlandssvenskarna krossas av kommunismen och i det andra av nationalsocialismen.

Resultatet av vår undersökning reviderar den tidigare forskningens antaganden om hur det nationalsocialistiska och svenskspråkiga kottieriet kring *För Frihet och Rätt* förhöll sig till språkfrågan. De nationalsocialistiska aktörer vi undersökt varken undvek eller gav ett enkelt äktafinskt svar på språkfrågan, tvärtom. Språkfrågan var ett centralt problem för de svenskspråkiga nationalsocialisterna, som dock inte skydde utmaningen utan försökte förändra de etablerade positionerna i debatten om förhållandet mellan det svenska och finska i Finland efter

bästa förmåga. Spänningen mellan det homogeniserande folkgenomsnittet och Finlands svenskhet krävde omfattande utläggningar och revideringar från de svenskspråkiga nationalsocialisternas sida. Efter att ha prövat sig fram med bland annat slagordet ”positiv svenskhet” landade *För Frihet och Rätt* i en position som låg mycket nära Svenska folkpartiets, med den avgörande skillnaden att nationalsocialisterna utlovade att språkfrågan skulle upplösas i nationalsocialismens finländska folkgenomsnitt utan att detsamma skulle ske med Finlands svenska stam. Det nya nationalsocialistiska Finland i det så kallade nya Europa skulle förbli tvåspråkigt. Språkförhållandena i Finland begränsade dock budskapets genomslagskraft: *Volksgemeinschaft* förblev en svårsåld tysk importvara, särskilt på det mindre av landets två nationalspråk. Samtidigt visar vår studie på kontextbundenheten och den ideologiska flexibiliteten i förfäktandet av nationalsocialism på svenska i Finland: förespeglingen av en binationell folkgenomsnitt torde vara exceptionell i den europeiska nationalsocialismens historia fram till år 1945.